

บทที่ 2

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรสังคมศึกษา

สังคมศึกษาเป็นศาสตร์ทางการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจชีวิตและสังคมอย่างเป็นระบบ โดยเน้นให้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และศาสนา การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎี หากแต่เป็นกระบวนการหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีความคิดเชิงวิเคราะห์ มีเหตุผลทางสังคม และมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม การทำความเข้าใจพื้นฐานของสังคมศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะช่วยให้เห็นแนวคิดและกรอบการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่าง ความรู้ ความคิด และคุณธรรม ของผู้เรียน

ในบทนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตรสังคมศึกษา โดยมุ่งเน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสังคมศึกษากับสังคมศาสตร์ ขอบเขตเนื้อหา เป้าหมาย ลักษณะโครงสร้างหลักสูตร คุณค่าของหลักสูตร และความสำคัญของหลักสูตรสังคมศึกษา ที่จะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจฐานคิดและทิศทางของการพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษาในบริบทการศึกษาไทย

2.1 ความหมายของสังคมศึกษา

สภาสังคมศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (The National Council for the Social Studies - NCSS) (NCSS, 1994) นิยามสังคมศึกษาไว้ดังนี้

สังคมศึกษาคือการศึกษารูปแบบบูรณาการของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เพื่อส่งเสริมสมรรถนะพลเมืองภายในโรงเรียน โดยจัดการศึกษาอย่างผสมผสานและเป็นระบบตามสาขาวิชา เช่น มานุษยวิทยา โบราณคดี เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ปรัชญา รัฐศาสตร์ จิตวิทยา ศาสนา และสังคมวิทยา ตลอดจนเนื้อหาที่เหมาะสมจากมนุษยศาสตร์ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาสังคมคือการช่วยให้เยาวชนพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีข้อมูลและเหตุผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในฐานะพลเมืองของสังคมประชาธิปไตยที่หลากหลายในโลกที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน

อีกทั้งนิยามความหมายที่มุ่งเน้นความเป็นสังคมมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์ว่าสังคมศึกษาเป็นการศึกษาทางสังคม หรือเป็นการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ทั้งนี้สังคมศึกษาไม่ได้เป็น

เพียงองค์ความรู้หรือชุดทักษะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการของการใช้ความรู้และทักษะเพื่อศึกษามนุษย์ในขณะที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนท้องถิ่น ระดับชาติ และโลก ภายในบริบทนี้จึงสรุปได้ว่า คำนิยามของสภาสังคมศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา NCSS (1994) อธิบายถึงคุณลักษณะที่แตกต่างของสังคมศึกษาไว้ 2 ประการ ได้แก่

1) การได้รับการออกแบบมาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะพลเมือง (civic competence)

สังคมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาหรือให้ความรู้เพื่อสังคมประชาธิปไตย จึงได้รับการออกแบบมาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะพลเมืองที่หมายความถึงบุคคลจะเต็มใจและสามารถมีส่วนร่วม และมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยและประชาคมโลกในรูปแบบที่รับใช้ประโยชน์ส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ นักเรียนจึงจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและกระบวนการประชาธิปไตย อีกทั้งยังต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และเนื้อหาอื่น ๆ ของสังคมศาสตร์ เพื่อเป็นบริบทในการทำความเข้าใจถึงพลังต่าง ๆ ที่มีผลต่อมิติต่าง ๆ ของปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์

สมรรถนะพลเมืองยังต้องอาศัยทักษะบางอย่าง เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การสืบสอบ การประเมินทรัพยากร/สารสนเทศ การฟัง การแก้ปัญหา ความขัดแย้ง การทำงานร่วมกัน การใช้เหตุผลทางศีลธรรม และความสามารถในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนออกจากประโยชน์ส่วนรวม

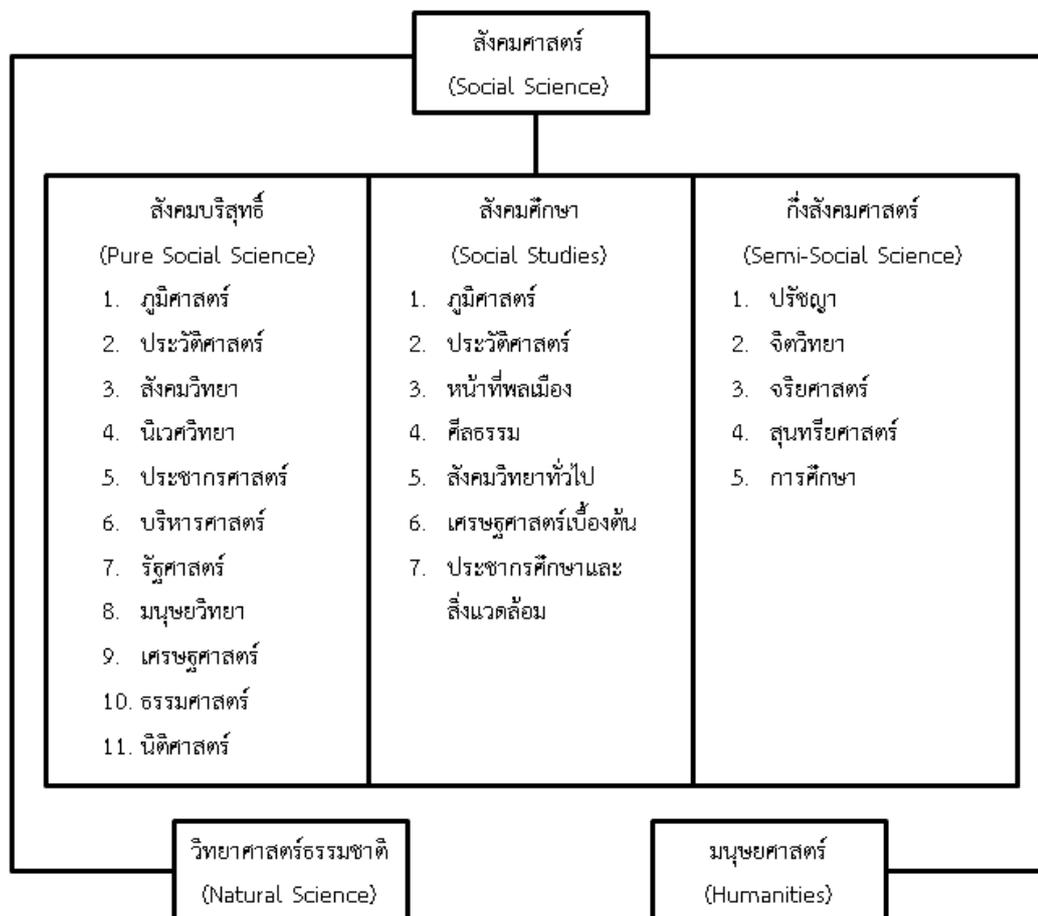
2) การบูรณาการเนื้อหาที่หลากหลาย (integration)

สังคมศึกษาบูรณาการความรู้และทักษะในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ศิลปะ และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนสังคมศาสตร์ สามารถใช้เพื่อศึกษาแนวคิดในสังคมโลกได้ทั้งหมด ซึ่งการผสมผสานนี้ทำให้สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ จากหลายมุมมองและรับรู้ถึงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน วัฒนธรรม และปรากฏการณ์ที่หลากหลาย การบูรณาการยังช่วยให้นักเรียนเรียนรู้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น คิดให้กว้างขึ้น และพัฒนาความเข้าใจที่มีความหมายมากขึ้น

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมศึกษากับสังคมศาสตร์

สังคมศาสตร์ (social science) คือการศึกษาที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์และสังคม รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่มีบทบาทต่อสังคม เนื้อหาของสังคมศาสตร์เป็นเรื่องราวของมนุษย์ในสังคม และ/หรือเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่จะส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้ด้วยดีในสังคม ซึ่งมีจัดหมวดหมู่

ไว้ 3 ประเภทได้แก่ สังคมศาสตร์บริสุทธิ์ กึ่งสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและมนุษย์ ทั้งนี้ สังคมศึกษาและสังคมศาสตร์มีความสัมพันธ์และแตกต่างกันอยู่บางประการ โดยสังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมศาสตร์และยังสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศาสตร์สาขาอื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และ มนุษยศาสตร์ (วันเพ็ญ วรณโกมล, 2544) ดังภาพ

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมศาสตร์และสังคมศึกษา (วันเพ็ญ วรณโกมล, 2544)

ในขณะที่ลาวิณย์ วิทยาวุฑฒิกุล (2533 อ้างถึงใน ลาวิณย์ วิทยาวุฑฒิกุล และคณะ, 2555) มีทัศนะว่าสังคมศาสตร์ครอบคลุมทั้งกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ประกอบไปด้วยภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ จิตวิทยา กลุ่มวิชาทางมนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา จริยศาสตร์ วรรณคดี เป็นต้น เป็นศาสตร์ที่มีการจัดระเบียบและระบบ มีลำดับขั้นตอนแสดงโครงสร้างของวิชา ซึ่งประกอบด้วยมโนทัศน์ พื้นฐานและกระบวนการ วิธีการศึกษาหรือแสวงหาความรู้ของศาสตร์ ตัวองค์ความรู้มีความลึกและกว้างได้มาจากการศึกษาวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ (specialist) ของศาสตร์สาขานั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น

ตำราหรือความรู้ที่ศึกษาในระดับสูงหรืออุดมศึกษา เพื่อสร้างผู้เชี่ยวชาญของศาสตร์นั้น ๆ มิได้เน้นการนำไปใช้ในสังคม ในการคัดสรรเนื้อหาสาระของแต่ละศาสตร์ สำหรับสังคมศึกษาจึงมุ่งเน้นที่สาระที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่นโนทัศน์พื้นฐานสำคัญ และมีคุณค่าแก่การส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีและมี ความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดประสงค์ หรือเป็นพื้นฐานการนำไปใช้ปฏิบัติในฐานะพลเมืองดีของสังคมต่อไป

จึงสรุปได้ว่าสังคมศึกษา (social studies) และสังคมศาสตร์ (social science) มีความสัมพันธ์กันอยู่บ้างในลักษณะเนื้อหาแต่แตกต่างกันในระดับองค์ความรู้ของเนื้อหา กล่าวคือ สังคมศาสตร์นั้นเป็นกลุ่มวิชาที่มีศาสตร์ต่างๆ เกี่ยวข้องมากมาย เช่นเดียวกับสังคมศึกษา แต่สังคมศึกษานั้นยังได้รวมเนื้อหาสาระมนุษยศาสตร์และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไว้อีกด้วย โดยตัวองค์ความรู้ของ ศาสตร์สาขาต่างๆ ในสังคมศาสตร์จะเป็นความรู้ที่ละเอียด มุ่งเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ ต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ในขณะที่สังคมศึกษามุ่งเน้นสร้างความรู้ความเข้าใจที่เป็นมโนทัศน์พื้นฐานสำคัญ เพื่อการนำไปปฏิบัติในฐานะพลเมืองดีของสังคม

2.3 ขอบเขตเนื้อหาสังคมศึกษา

เมื่อพิจารณาลักษณะของสังคมศึกษา จากนิยามความหมายและความสัมพันธ์กับศาสตร์ แขนงต่าง ๆ จะพบว่าสังคมศึกษานำมาจากสังคมศาสตร์และศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดย คัดเลือกมาเฉพาะที่จำเป็น สอดคล้องกับความต้องการของสภาพเศรษฐกิจและสังคมให้แก่เยาวชน ของชาติ จึงเป็นวิชาที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary subject) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง

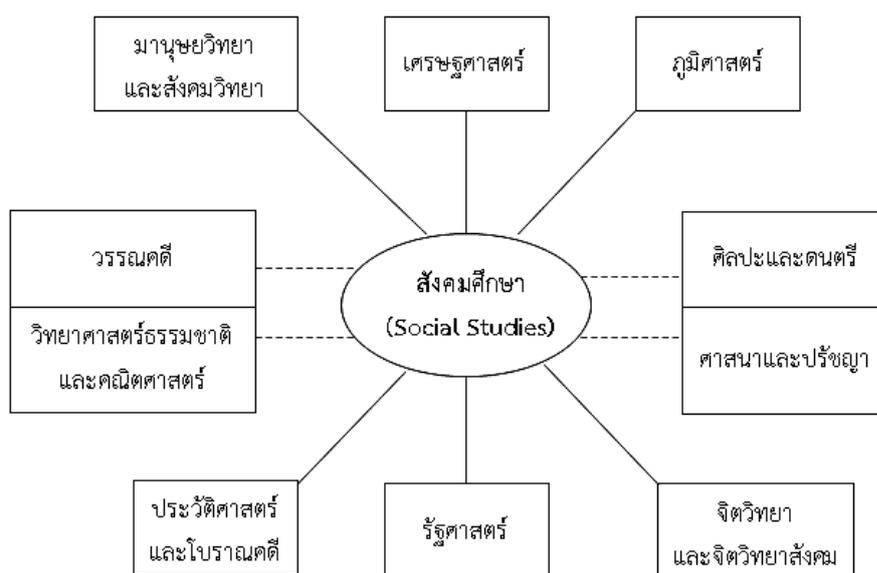
ดังที่ ลาวัญย์ วิทยาวุฑฒิกุล และคณะ (2555) ระบุว่าหลักสูตรสังคมศึกษามีขอบเขต กว้างขวางมากเท่ากับทุกสิ่งทุกอย่างในโลก มีความยาวนานและลึกซึ้งคิดเป็นระยะเวลาล้าน ๆ ปี ก่อน ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงการเตรียมการเพื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติในอนาคต ดังนั้นจึง ต้องหลอมรวมศาสตร์ ในในสาขาสังคมศาสตร์ต่าง ๆ และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยกันเป็นสห วิทยาการ และเรียบเรียงเนื้อหาเข้าด้วยกันอย่างสัมพันธ์สอดคล้องต่อเนื่องและเป็นเหตุผลต่อกัน โดย มีความคิดรวบยอดและหลักการใดหลักการหนึ่งเป็นแกนกลาง แม้ในบางครั้งจะให้น้ำหนักหรือเน้น เนื้อหาจากแขนงวิชาใดวิชาหนึ่ง แต่จะนำจากวิชาสังคมศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนหรือขยาย ให้สอดคล้องกันเพื่อให้เกิดความชัดเจน มองเห็นทิศทางในการจัดการเรียนการสอนไปในแนวทาง

เดียวกัน วิธีนี้จึงมีลักษณะเป็นการบูรณาการ (integrated) การสอนในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ในรายวิชาบังคับและวิชาบังคับเลือกอีกมากมายสำหรับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา จึงต้องมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน

ขอบเขตหลักสูตรสังคมศึกษายังเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกเฟ้นและปรับปรุงให้เหมาะสมที่จะสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ดังที่ Kenworthy (1970) ระบุว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ ประกอบด้วย

- 1) ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องอดีตของมนุษย์
- 2) ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย
- 3) หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์
- 4) สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์และกระบวนการทางสังคม
- 5) มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน
- 6) เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย การใช้สิ่งที่มีค่าในการ

แลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดจากกิจกรรมดังกล่าว

ภาพที่ 3 ขอบเขตวิชาสังคมศึกษา

(Kenworthy, 1970)

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการกำหนดขอบเขตของสังคมศึกษาไว้อย่างหลากหลาย เช่น

- character/moral/values education (Kohlberg, 1976; Leming, 1985; Raths, Harmin, & Simon, 1978)

- citizen transmission, social sciences, critical thinking (Barr, Barth, & Shermis, 1977)
- citizenship, civics (Education for Responsible Citizenship, 1977; Shaver, 1996)
- critical theory (Cherryholmes, 1988; Gibson, 1999; Giroux, 1988; Giroux & Penna, 1979)
- history (Bestor, 1953; Keller, 1991; Levstik, 1996; Ravitch, 1985; Whelan, 1992)
- issues-centered study (Evans, 1992; Evans & Saxe, 1996; Oliver & Shaver, 1966)
- policy study (Parker & Zumeta, 1999)
- practical reasoning/phronesis (Stanley, 1992; Whitson & Stanley, 1988)
- reflective/critical thinking; decision making; citizen action (Engle, 1971; Engle & Ochoa, 1988; Hunt & Metcalf, 1955; Massialas & Cox, 1966; Newmann, 1975; Vinson, 1999)
- reconstructionism (Stanley, 1981a, b; 1992)
- social criticism (Engle, 1977; Nelson, 1985; Nelson & Ochoa, 1987)
- social sciences, including history (Keller, 1961; Lowe, 1969)
- social welfare, social problems (Saxe, 1991a, b; 1992a, b) เป็นต้น

สรุปได้ว่าสังคมศึกษามีลักษณะเนื้อหาแบบบูรณาการความรู้ที่คัดสรรมาอย่างเหมาะสม เพื่อการเป็นพลเมืองดีที่รอบรู้และมีความรับผิดชอบ จากกลุ่มวิชาสาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) และบูรณาการ (integrated) โดยเน้นเนื้อหา ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์พื้นฐานต่างๆ ของสังคม และวิธีการทางสังคมศาสตร์ต่างๆ บนพื้นฐานที่ว่าสังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั่วไปและเป็นการเตรียมพลเมืองให้มีส่วนร่วมในสังคมแบบประชาธิปไตย

2.4 เป้าหมายของสังคมศึกษา

เป้าหมายของสังคมศึกษาไว้เพื่อช่วยนักเรียนให้สะท้อนประสบการณ์และค่านิยมของตนโดยการปฏิบัติหรือมีสมรรถนะพลเมืองเสรีประชาธิปไตย ซึ่ง Saxe (1997) อธิบายว่าแนวคิดสังคมเสรีนิยมประชาธิปไตยสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา และพลเมืองในสังคมเสรีนิยมประชาธิปไตยต้องมีสมรรถนะ (ความรู้ ทักษะ และนิสัยที่จำเป็น) ดังนี้

- 1) เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างเปิดเผยในประเด็นสาธารณะและกิจการของชุมชนและสังคม
- 2) รับประกันการเข้าถึงข้อมูลเพื่อจุดประสงค์ในการตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ
- 3) ยอมรับความหลากหลายของรูปแบบ ความคิด และความเชื่อของมนุษย์
- 4) สนับสนุนการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันและความกังวลของประชาชนทุกคนในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคม
- 5) ต้องการการรักษาและการเคารพกฎหมาย ทรัพย์สิน และสิทธิมนุษยชนอย่างมีเหตุผล
- 6) เน้นย้ำถึงการยอมรับภาระหน้าที่ทางสังคมในการให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความซื่อสัตย์ต่อสังคมเพื่อการปกป้องและส่งเสริมเสรีภาพส่วนบุคคล

สอดคล้องกับ NCSS (1994) ที่ระบุว่าเป้าหมายของสังคมศึกษาคือ การส่งเสริมความสามารถของพลเมือง – ความรู้ กระบวนการทางปัญญา และการจัดการแบบประชาธิปไตยที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในการมีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ NCSS เน้นความสำคัญของการให้ความรู้แก่นักเรียนที่ยึดมั่นในความคิดและค่านิยมของระบอบประชาธิปไตย ด้วยการทำให้ความสามารถของพลเมืองเป็นศูนย์กลาง ความสามารถของพลเมืองตั้งอยู่บนความมุ่งมั่นต่อคุณค่าประชาธิปไตย และต้องการให้พลเมืองมีความสามารถในการใช้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนประเทศชาติและโลกของตน เพื่อใช้กระบวนการสอบถาม และใช้ทักษะในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการทำงานร่วมกัน การตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพราะคนหนุ่มสาวที่มีความรู้ความสามารถและมุ่งมั่นในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องการรักษาและพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยของประเทศและสังคมโลก

นอกจากนี้ ชนิรินทร์ มั่งคั่ง (2560) ได้ยกตัวอย่างหลักสูตรอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายเฉพาะและสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสังคมศึกษาไว้ดังนี้

- หลักสูตรชุมชนศึกษา (community studies curriculum) คือการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ศึกษารากฐานความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อชุมชนในอดีตและปัจจุบัน โครงสร้างทางปรัชญา สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อสนองความต้องการเรียนรู้และ

สิทธิขั้นพื้นฐานของปวงชนอย่างเสมอภาค ยุติธรรม รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาพลเมืองที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

- หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies curriculum) คือมวลงประสพการณ์การศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ประเพณีของกลุ่มชน คุณค่าทางวัฒนธรรม การธำรงรักษาและการถ่ายทอดวัฒนธรรม และกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ มักจะบูรณาการในหลักสูตรสังคมศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

- หลักสูตรพหุวัฒนธรรมศึกษา (multicultural education curriculum) คือการจัดโปรแกรมการศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระและความคิด ความเชื่อของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม (แม้ว่าในสังคมชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ไม่มีชนกลุ่มน้อยหรือผู้พูดภาษาถิ่นก็ตาม) การเชื่อมโยงถึงความรู้และความสัมพันธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนพื้นถิ่น เช่น ประเพณี ภาษา ความเชื่อ การทำมาหากิน และวิถีชีวิตเพื่อสร้างความเข้าใจต่อกัน

- หลักสูตรโลกศึกษา (global education curriculum) คือสาระและการจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องกระแสโลก ความเปลี่ยนแปลง และสภาวะของโลกที่ไร้พรมแดน การสร้างความเข้าใจอันดีเรื่องสังคมสมานฉันท์และสังคมหลักวัฒนธรรม การบูรณาการเนื้อหาสาระและการเรียนการสอนเพื่อให้คิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสังคมโลก

- หลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental education curriculum) คือมวลงประสพการณ์ของศาสตร์ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนักในผลกระทบของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เกิดแรงจูงใจ และจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการดูแล รักษา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา เพื่อช่วยให้สิ่งแวดล้อมดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน

- หลักสูตรพลเมืองศึกษา (civic education curriculum) จัดเป็นการเรียนรู้ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาและประสพการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ สร้างความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติต่อสถาบันหลักของชาติรัฐธรรมนูญ ค่านิยมหลักของความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ได้แก่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิหน้าที่ และสำนึกความรับผิดชอบ เสรีภาพ ความเสมอภาค หลักกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ความมีเหตุผล ความยุติธรรม

และสันติวิธี เน้นความสนใจต่อส่วนรวม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบ้านเมืองตามบทบาทและสถานภาพของบุคคล

- หลักสูตรมรณศึกษา (death education curriculum) คือมวลประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้เรื่องความตาย การสูญเสีย ตลอดจนแนวปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ใกล้ตาย เน้นความรู้ความเข้าใจทางกายภาพ การพัฒนาจิตและอารมณ์ การปรับตัว ตลอดจนความสามารถในการเผชิญสถานการณ์อย่างมีสติและเหตุผล

- หลักสูตรสันติศึกษา (peace education curriculum) คือสาระการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทั้งในตัวเองและองค์กร เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เข้าใจตนเอง เข้าถึงความจริง เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดอิสรภาพความสุข ปัญญา และความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง ไม่เบียดเบียน เกิดความตระหนักในสิทธิศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระบบการศึกษากับสังคม และการดำรงชีวิตอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม

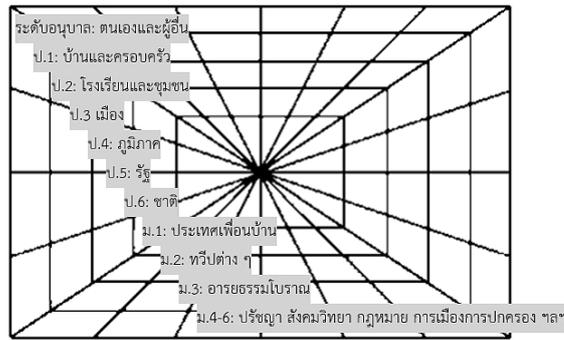
- หลักสูตรสหวัฒนธรรมศึกษา (intercultural education curriculum) คือมวลประสบการณ์ที่จัดสาระกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างน้อยสองวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมในสถานศึกษา

- หลักสูตรศาสนศึกษา (religious education curriculum) คือสาระการสอนศาสนาที่มีเนื้อหาและวิธีการสอนเพื่อสร้างความศรัทธา ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาทั้งหลาย เช่น ศาสนาสากล ศาสนาเปรียบเทียบ

- หลักสูตรจริยศึกษา (moral education curriculum) คือมวลประสบการณ์ที่เป็นกระบวนการสั่งสอน ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย ทั้งจากการศึกษาในระบบจากครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาบุคคลด้านคุณธรรมค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามหลักศีลธรรม ศาสนา ประเพณี และมาตรฐานเชิงจริยธรรม เป็นต้น

2.5 ลักษณะโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษา

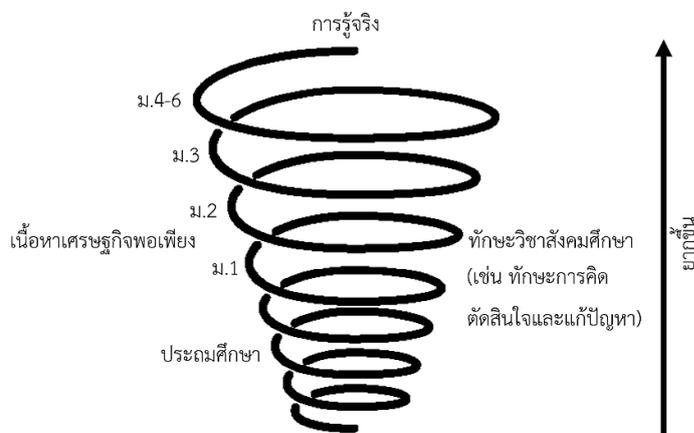
โดยทั่วไปหลักสูตรสังคมศึกษาจะใช้แนวทาง *เปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น* (widening horizons approach) เริ่มต้นจากระดับชั้นเล็ก ๆ แล้วขยายออกไปด้านนอกเป็นวงกลมศูนย์กลางเมื่อระดับชั้นสูงขึ้น (ดังภาพ) แนวทางนี้เป็นโครงสร้างที่โดดเด่นในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

ภาพที่ 4 ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาแบบ widening horizons approach

แม้ว่านักเรียนควรศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเป็นอันดับแรกก่อนที่จะเคลื่อนออกไปสู่ภายนอก แต่กลับไม่มีงานวิจัยที่สนับสนุนประสิทธิผลของแนวทางการเปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นในฐานะการจัดระเบียบโครงสร้างหลักสูตร (Ellis, 2002 cited in Johnson, 2010) ตามความเป็นจริงแล้วแนวทางนี้ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เรารู้เกี่ยวกับวิธีที่มนุษย์เรียนรู้และอาจขัดขวางการเรียนรู้ เนื่องจากมันสร้างเส้นขอบเทียมรอบ ๆ แนวโน้มการแสวงหาความรู้ตามธรรมชาติของนักเรียน นอกจากนี้ในโลกที่เชื่อมต่อและพึ่งพากันในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับเด็กประถมศึกษาที่จะตรวจสอบเหตุการณ์ของโลกและระดับชาติในรูปแบบที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ในทำนองเดียวกันก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายที่จะต้องไตร่ตรองและตรวจสอบตนเองต่อไปในบริบทของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

อีกแนวทางหนึ่งของหลักสูตรคือหลักสูตรเกลียว (spiral curriculum) แนวทางนี้ออกแบบมาเพื่อแนะนำแนวคิดหรือหัวเรื่องหลักในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และเพื่อเสริมสร้างหรือขยายความสำคัญในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่นักเรียนเลื่อนไปยังระดับต้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จนนำไปสู่การเรียนรู้จริง (mastery learning) ดังภาพ

ภาพที่ 5 ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาแบบ Spiral Curriculum

2.6 คุณค่าของหลักสูตรสังคมศึกษา

มนุษย์มีความเชื่อว่าจิตสำนึกแห่งตนของเด็กดั่งงามเสมอ สังคมและสิ่งแวดล้อมต่างหากที่ทำให้เด็กมีจิตสำนึกบกพร่อง การปลูกฝังวัฒนธรรมและศีล ทำเป็นการสร้างสังคมสงบสุข ปราศจากสิ่งชั่วร้าย ให้สิ่งแวดล้อมที่สะอาดเป็นระเบียบ การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่านั้นช่วยชำระจิตใจของเด็กให้สะอาดบริสุทธิ์ หลักสูตรสังคมศึกษาจึงเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อส่งคุณค่าของประสบการณ์ให้พลเมืองได้มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายและแนวทางการนำไปใช้อย่างชัดเจน และเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ซึ่งจุดมุ่งหมายของสังคมศึกษานั้นมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองไทยและความเป็นพลเมืองโลกที่มีความรอบรู้และมีความรับผิดชอบ ให้เกิดสมรรถนะที่สำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนมีความรู้ที่จะตอบสนองและเป็นพลเมืองที่ตื่นรอบรู้และรับผิดชอบทั้งในสังคมโลกและสังคมประเทศ ซึ่งคุณลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้จำเป็นต้องรู้จักคิดวิเคราะห์ มั่นใจในตนเองกระตือรือร้น และตามทันโลก พร้อมทั้งเป็นผู้ผลิตผู้สร้างได้อย่างดีและต้องสร้างคุณภาพให้แข่งขันกับโลกได้ แต่ขณะเดียวกันต้องตระหนักถึงความเป็นชาติด้วยเช่นกัน (ชินินทร์ มั่งคั่ง, 2560) ดังนั้นหลักสูตรสังคมศึกษาจึงมีคุณค่าต่อการจัดการศึกษาของชาติดังนี้

- 1) หลักสูตรสังคมศึกษามีเป้าหมายสูงสุดเพื่อสนองความต้องการของสังคม เพราะหลักสูตรเป็นการรวบรวมความคิดจากบุคคลหลายฝ่าย ถ้าหากหลักสูตรไม่ดีแล้วจะไม่สนองความต้องการของสังคม ถ้าหลักสูตรดีแล้วผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องมองว่าอะไรเป็นปัญหาสำคัญในสังคม ก็จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตร เพื่อป้องกันและแก้ไขสิ่งนั้นไว้ เพื่อให้สอดคล้องหรือสนองความต้องการของสังคมในอนาคต

- 2) หลักสูตรสังคมศึกษาสนองความต้องการของผู้เรียนคือ สร้างนิสัยที่ดีให้แก่เยาวชน ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความสะดวกสบายใจขณะที่เรียนตามหลักสูตรนั้น มีการจัดวิชาให้มีการเรียนเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน

- 3) หลักสูตรสังคมศึกษาเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ หลักสูตรที่ออกมาจะไม่ใช้วัสดุครุภัณฑ์เกินกำลังทางเศรษฐกิจ และหลักสูตรที่ออกมาจะไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดีของสังคม ทั้งยังสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมด้วย

4) หลักสูตรสังคมศึกษาเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน หมายความว่าจะไม่สอนเนื้อหาวิชาที่สูงกว่าความสามารถของเด็กไม่ง่ายและไม่ยากเกินไป จะพอเหมาะและท้าทายความสามารถของผู้เรียนที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนต้องการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5) หลักสูตรสังคมศึกษานำมาใช้โดยสะดวก เมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นหลักสูตรแล้วจะเข้าใจได้ง่ายและสามารถจัดบริหารหลักสูตร และการวางแผนการจัดการเรียนรู้และจัดหาอุปกรณ์ได้สะดวก

6) หลักสูตรสังคมศึกษามีความยืดหยุ่นคือ เปิดโอกาสให้โรงเรียนปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเด็กได้ เนื่องจากสังคมแต่ละท้องถิ่นมีสภาพไม่เหมือนกัน ซึ่งหลักสูตรจะวางขอบข่ายเนื้อหาไว้ให้กว้าง มีความยืดหยุ่น เพื่อโรงเรียนจะนำไปปรับให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและสภาพของท้องถิ่นได้

7) หลักสูตรสังคมศึกษาตอบสนองปวงชนอย่างแท้จริง เนื่องจากมีผู้ร่วมทำหลายฝ่าย เช่น นักพัฒนาหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการศึกษา นักจิตวิทยา นักเรียน ผู้ปกครอง และอาศัยข้อมูลจากการวิจัยความคิดเห็นของนักการศึกษาและประชาชนในวงวิชาชีพต่าง ๆ ทั้งจากสื่อมวลชน หรือแม้แต่การจัดสัมมนา

ดังนั้นหลักสูตรสังคมศึกษาจึงเป็นการคิดค้น รังสรรค์ และพัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีของชาติและพลเมืองโลกที่พึงประสงค์ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งยังเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาปวงชนที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.7 ความสำคัญของหลักสูตรสังคมศึกษา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการพึ่งพาอาศัยและเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อดำรงชีวิตอย่างมั่นคง การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จึงมิได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากแต่เกิดจากการเรียนรู้แบบแผน ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมจากการเป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ (พระปรีชญา ชยวฑูโฒ พระเอกรัตน์ มหามงคโล และพระครูศรีสุนทรสรกิจ, 2561) สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสันติและสมดุล

หลักสูตรสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสังคมนรอบข้าง โดยทำหน้าที่บูรณาการองค์ความรู้จากแขนงสังคมศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์

ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง และศาสนา เพื่อนำมาส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2560) การเรียนรู้สังคมศึกษาช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม เห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกของประเทศชาติและประชาคมโลก

นอกจากนี้ หลักสูตรสังคมศึกษายังมีความสำคัญต่อการสร้างรากฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ทางสังคม (social thinking) การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการแก้ปัญหาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ornstein and Hunkins (2018) ที่มองว่าหลักสูตรสังคมศึกษามีเป้าหมายในการสร้าง พลเมืองที่มีสำนึกทางศีลธรรม มีความรับผิดชอบ และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ในบริบทของประเทศไทย หลักสูตรสังคมศึกษายังมีความสำคัญในการปลูกฝังความเป็นไทย และจิตสำนึกพลเมืองดีตามรัฐธรรมนูญ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตย และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) ทั้งนี้ หลักสูตรสังคมศึกษาจึงมิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้ทางสังคมศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการปลูกฝังคุณค่า ความคิด และพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็น พลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในอนาคต

บทสรุป

หลักสูตรสังคมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งบูรณาการองค์ความรู้จากสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีสมรรถนะความเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์และสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในสังคมประชาธิปไตยที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ สภาสังคมศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (NCSS) นิยามว่าสังคมศึกษาเป็นการศึกษาแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมสมรรถนะพลเมือง โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่มีความรู้ ความคิด และทักษะในการมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีจิตสำนึก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสองลักษณะสำคัญของสังคมศึกษา คือ การส่งเสริมสมรรถนะพลเมือง (civic competence) และการบูรณาการองค์ความรู้ที่หลากหลาย (integration) จะเห็นว่าสังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของ

สังคมศาสตร์ แต่เน้นการนำองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้เข้าใจแก่นแท้พื้นฐานของสังคมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำรงชีวิต ในฐานะพลเมืองดี ดังที่ขอบเขตเนื้อหาสังคมศึกษาคอบคลุมองค์ความรู้หลากหลายจากสังคมศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หน้าที่พลเมือง สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และเศรษฐศาสตร์ รวมถึงการบูรณาการแนวคิดจากศาสตร์อื่น เช่น จริยศึกษา สันติศึกษา โลกศึกษา และพหุวัฒนธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้มีความรอบรู้ เข้าใจโลก และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ

สังคมศึกษามีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรู้ เจตคติ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในระบอบประชาธิปไตย โดยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การเคารพความแตกต่าง และการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ เพื่อรักษาและพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยลักษณะโครงสร้างของหลักสูตรสังคมศึกษา มีทั้งรูปแบบ *widening horizons approach* ที่ขยายการเรียนรู้จากบริบทใกล้ตัวไปสู่ระดับโลก และ *spiral curriculum* ที่เน้นการเรียนรู้ซ้ำและขยายความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้ที่ลึกและยั่งยืนในแต่ละระดับชั้น

หลักสูตรสังคมศึกษามีคุณค่าและความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน เพื่อเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล และพร้อมปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

คำถามท้ายบท

1. จากนิยามของสภาสังคมศึกษาแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (NCSS, 1994) สังคมศึกษามีลักษณะสำคัญ 2 ประการคืออะไร และทั้งสองประการนี้สะท้อนแนวคิดสำคัญของสังคมศึกษาอย่างไร
2. สังคมศึกษา (social studies) กับ สังคมศาสตร์ (social science) เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ศาสตร์ทั้งสองนี้สัมพันธ์กันอย่างไร
3. เพราะเหตุใดจึงกล่าวว่าสังคมศึกษาเป็น สหวิทยาการ (interdisciplinary subject) จงยกตัวอย่างศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและอธิบายการบูรณาการของแต่ละศาสตร์
4. เป้าหมายหลักของการเรียนรู้สังคมศึกษาคืออะไร และสอดคล้องกับแนวคิดการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร
5. จงเปรียบเทียบลักษณะของโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษาแบบ *widening horizons approach* และแบบ *spiral curriculum* ว่ามีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไรบ้าง

6. หลักสูตรสังคมศึกษามีคุณค่าต่อการพัฒนาผู้เรียนใน 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ จงอธิบายตัวอย่างของแต่ละด้านให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน
7. หลักสูตรสังคมศึกษาที่ดีควรตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและผู้เรียนอย่างไร เพื่อให้เกิดการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพ
8. เพราะเหตุใดหลักสูตรสังคมศึกษาจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์และสังคม ในศตวรรษที่ 21

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). *อุดมคติวิทยาหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อปวงชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระปรัชญา ชยวฑฺฒ, พระเอกรัตน์ มหามงคล และพระครูศรีสุนทรสรกิจ. (2561). ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาและพัฒนาการของวิชาสังคมศึกษา. *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2561 เรื่องการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนในยุค Thailand 4.0 วันที่ 9 กันยายน 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน จังหวัดน่าน*. สืบค้นเมื่อ 9 พ.ย. 68 จาก <http://www.qasurin.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2018/12/08-ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาและพัฒนาการของวิชาสังคมศึกษา.pdf>

ลาวัณย์ วิทญานุชฌิตคุณ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา อรรถพล อนันตวรสกุล ระพีพรรณ เอกสุภาพันธุ์ และอุจน์จิต นาคนคร. (2555). *ชุดฝึกอบรมครูโครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). *การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สถาบันราชภัฏธนบุรี.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

ภาษาอังกฤษ

- Barr, R., Barth, J., & Shermis, S. (1977). Defining the social studies. *Bulletin 51*. National council for the social studies.
- Bestor, A. (1953). *Educational wasteland: The retreat from burning in our schools*. University of Illinois Press.
- Cherryholmes, C. (1988). *Power and criticism: Post-structural investigations in education*. Teachers College Press.
- Education for Responsible Citizenship. (1977) *The report of the national task force on citizenship education*. McCraw-Hill.
- Engle, S. (1971). Exploring the meaning of the social studies. *Social Education, 35*, 280-288, 344.
- Engle, S., & Ochoa, A. (1988). *Education for democratic citizenship*. Teachers College Press.
- Engle, S. (1977). Comments of Shirley Engle. In Barr, R., Barth, J., & Shermis, S.S. (Ed.), *Defining the Social Studies*. National council for the social studies.
- Evans, R. (Ed.). (1992). Defining issues-centered social studies education. *The Social Studies, 83*(special issue), 93-124.
- Evans, R., & Saxe, D. (1996). *Handbook on teaching social issues*. NCSS.
- Gibson, R. (1999). Paulo Freire and pedagogy for social justice. *Theory and Research in Social Education, 27*, 447-471.
- Giroux, H. (1988). *Schooling and the struggle for public life*. Granby, Bergin and Garvey.
- Giroux, H., & Penna, A. N. (1979). Social education in the classroom. *Theory and Research in Social Education, 7*, 21-42.
- Hunt, M., & Metcalf, L. (1955). *Teaching high school social studies*. Harper and Row.
- Johnson, A. P. (2010). *Making connections in elementary and middle school Social Studies*. SAGE.
- Keller, C. R. (1961). Needed revolution in the social studies. *Saturday Review, 16*, 61.

- Keller, C. R. (1991). It is time to abolish the mythology that the social studies constitute a discipline. *The International Journal of Social Education*, 6, 69-77.
- Kenworthy, L.S. (1970). *The international dimension of education*. Association for supervision and curriculum development.
- Kohlberg, L. (1976). Moral reasoning. In Purpel, D., & Ryan, K. (Eds.), *Moral Education*. Berkeley. McCurchan.
- Leming, J. (1985). Research on social studies curriculum and instruction: Interventions and outcomes in the socio-moral domain. In Stanley, W. (Ed.), *Review of research in social studies education*, pp.1976-1983 (Bulletin 75). National council for the social studies.
- Levstik, L. S. (1996). NCSS and the teaching of history. In Davis, O. L. (Ed.), *NCSS in retrospect*. National council for the social studies.
- Lowe, W. (1969). *Structure and the social studies*. Ithaca, Cornell University Press.
- Massialas, B., & Cox, C. B. (1966). *Inquiry in social studies*. McGraw-Hill.
- Newmann, F. (1975). *Education for citizen action*. McCurchan.
- Nelson, J. (1985). New criticism and social education. *Social Education*, 49, 368-3371.
- Nelson, J., & Ochoa, A. (1987). Academic freedom, censorship, and the social studies. *Social Education*, 4, 424-427.
- Oliver, D., & Shaver, J. (1966). *Teaching public issues in the high school*. Houghton Mifflin.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: Foundations, principles, and issues* (7th ed.). Pearson.
- Parker, W., & Zumeta, W. (1999). Toward an aristocracy of everyone. *Theory and Research in Social Education*, 27, 9-44.
- Raths, L. E., Harmin, M., & Simon, S. (1978). *Values and teaching* (2nd ed.). Chas. E. Merrill.
- Ravitch, D. (1985, November 17). *Decline and fall of history*. New York Times Magazine.

- Saxe, D. (1992a). Framing a theory for social studies foundations. *Review of Educational Research, 62*, 259-277.
- Saxe, D. (1992b). An introduction to the seminal social welfare and efficiency prototype: The founders of 1916 social studies. *Theory and Research in Social Studies, 20*, 156-178.
- Saxe, D. (1991a). *Social studies in schools: A history of the early years 5*. State University of New York Press.
- Saxe, D. (1991h). Salient dates and events of social studies. *The International Journal of Social Education, 6*(2), 11-18.
- Saxe, D. W. (1997). The unique mission of the social studies. In Ross, E. W. (Ed.), *The social studies curriculum*. (pp.39-55). State University of New York Press.
- Shaver, J. (1996). NCSS and Citizenship Education. In Davis, O.L. (Ed.), *NCSS in retrospect*. National council for the social studies.
- Stanley, W. (1992). *Curriculum for Utopia*. Albany: State University of New York Press.
- Stanley, W. (1981a). The radical reconstruction of Social Education. *Theory and Research in Social Education, 8*, 55-79.
- Stanley, W. (1981b). Toward a reconstruction of social education. *Theory and Research in Social Education, 9*, 67-89.
- The National Council for the Social Studies, [NCSS]. (1994). *Expectations of excellence-curriculum standards for social studies*. NCSS.
- Vinson, K.D. (1999). National curriculum standards and Social Studies education. *Theory and Research in Social Education, 27*, 296-328.
- Whelan, M. (1992). History and the social studies: A response to the critics. *Theory and Research in Social Studies, 20*, 2-16.
- Whitson, J. A., & Stanley, W. (1988). *Practical competence*. Unpublished paper, national council for the social studies annual meeting.

ภาพ

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมศาสตร์และสังคมศึกษา. จาก *การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา*,
โดย วันเพ็ญ วรรณโกมล, 2544.

ภาพที่ 3 ขอบเขตวิชาสังคมศึกษา. จาก *The international dimension of education*, โดย
Kenworthy, 1970.